

Ігор Возний

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського 2, Чернівці, 58002, Україна;
www.voznyj.igor@gmail.com; ORCID: 0000-0001-5808-7127

Каменотесне ремесло на теренах північної частини Буковини в X–XIV ст.

ключові слова: обробка каменю, жорна, надмогильні плити, саркофаги, точильні бруски

Обробка каменю відіграла значну роль у житті місцевого населення. Більшість виробів з каменю могли виготовляти на місці. Сировини для цього було достатньо (туфові породи, аргіліти, вапняки, пісковики).

Важливим виробництвом з каменю було виготовлення жорен. На сьогодні, на досліджуваній території, слідів точно ідентифікованих центрів їх виробництва поки що не виявлено, хоча більшість жорен витесані з місцевих вапняків. Виготовлення жорен вимагало певних мінералогічних знань, наявності спеціальних інструментів. Тому, такі вироби виготовляли висококваліфіковані майстри.

Із каменеобробним ремеслом майстрів можуть бути пов'язані кам'яні надмогильні плити, вирізані з місцевого дністровського вапняку. До цього ж виду можна віднести кам'яний надгробок з могильника на поселенні Мусорівка, ур. Коноплиско. Стовп висічений з дністровського вапняку. Його верх оформлений у вигляді квадратної плити.

Про уміння місцевих майстрів працювати з каменем свідчать залишки тесаних блоків, колон та капітелей від декору білокам'яного храму у літописному Василеві.

Місцеві каменотеси вмів виготовляти кам'яні саркофаги, костяниці з місцевого вапняку, які виявлені у Василеві та на поселенні Мартинівка.

Ще одним важливим масовим виробом з каменю були точильні бруски та оселки, які використовували для загострення робочого краю знарядь праці. Для заточування великих інструментів – сокир, кіс, бралися камені крупнозернистих порід (пісковики), а для заточування дрібних інструментів – ножів, шил, тобто тонкої доводки – гладкі сланці. Всі вони мають шарувату структуру і легко відколюються у вигляді плиток. Очевидно ці знаряддя виготовлялися по мірі необхідності в кожному господарстві.

Точильні камені зустрічаються практично на всіх відкритих поселеннях X–XIV ст. Буковини. Виготовлення готових виробів не потребувало спеціальних навичок. Аналогічні знаряддя широко представлені серед матеріалів відкритих давньоруських поселень з інших територій. На поселеннях виявлені точильний камінь із зеленого алевроліту та точильний брусок рибоподібної форми з отворами на одному з країв.

З привізного пірофілітового сланцю на місці могли виготовляти пряслиця, які зустрічаються на пам'ятках досліджуваної території.

Очевидно, майстерню з виробництва предметів дрібної кам'яної пластики було досліджено в Онуті. Нею виявилися рештки давньоруської наземної споруди з підвалом. Тут знайдено камінь-пісковик з добре відшліфованою поверхнею, декілька цілих і фрагментованих кам'яних плиток з аргіліту круглої та підпрямокутної форми. На багатьох із них проступають нечіткі зображення та вгадуються обриси літер. Поряд виявлено крем'яні відщепи: одні з гострими ріжучими частинами, інші з спеціально затупленими кінцями. Виявлені у підвальному приміщенні матеріали, особливо аргілітові плитки та крем'яні різці заслуговують на значну увагу. Адже саме в XII – першій половині XIII ст. набули поширення кам'яні натільні іконки різної форми із зображенням християнських символів і святих.

Крім того, для потреб чинбарства та будівництва необхідне було вапно. З випалюванням вапняку пов'язана піч виявлена на поселенні XII – першої половини XIII ст. в с. Біла.

З місцевих порід каменю могли виготовляти й культові предмети. Це, в першу чергу, стосується кам'яних хрестиків, які часто зустрічаються на давньоруських пам'ятках краю.

Таким чином каменетесне ремесло на теренах Буковини було на загальноруському рівні.